

ga ni naroda čiste, nepomešane kervi, tudi ni in ne bo ohranil ne eden narod tako čistega, samorodnega jezika, v katerem ne bi se znala moč tuje dotike, in da iskaje tacega jezika, gonili bi se za nedosežnim vzorom; pomisliti bo na drugo stran, da smo vsi sinovi enega očeta Adama, enacih dušnih zmožnosti, čutenja in mišljenja, da torej ne more biti drugači, kakor da se po večem ujemajo vsi jeziki med sabo, da ni vse, kakor bi se komu zdelo, germanizem, ali če bi bil, da je morda prav za prav romanizem ali gre-cizem itd. gredoč nazaj po stopinjah ljudske omike, in da — kajti jezik ni človeku cilj in konec, temuč je le pomoček, s katerim naznanja svoje misli — vsaka tujka, vsak tuj rek slovenščine ne gerdi enako. „Priti ob kaj“ namesti „izgubiti“, na pr., je pošten in drugim boljším Slovanom neznan germanizem, ali nas toliko tišči? Tudi je za razsojo, kaj je naše, kaj tuje, sploh treba redke redke učenosti. —

Med slovniškimi vprašanji se ravno sedaj pomika bolj naprej tudi to: Ali in kdaj se sme na ravnost za samostavnikom (nom. substant.) rabiti rodivnik (genit.) drugega samostavnika gol, to je, brez priloga ali družega pristavka.

Nekterim so se taki rodivniki silno pristudili, in reči se mora, ne po krivičnem, kajti vidimo, da govor prostega ljudstva in boljši spisi se jih nekako ogibljejo; toda ker je množina samostavnikov silno velika in število raznih primerov, v katerih se dajo po rečeni zvezi pritakniti drug drugemu, čisto nepregledno, bode pisaje slovenski pač marsikdo omahoval dostikrat in želel, da bi se ta predel slovenske sintakse nekoliko bolje pojasnil. Naj povem torej tudi jez, kar sem v ti reči mogel spoznati iz naših in družih slovnice, iz Daničičeve hvale vredne serbske sintakse in po lastni skušnji.

Pred vsem drugim gré tukaj vzeti v misel, da, ker slovenščina, podobna v tem latinščini, ne čisla nič kaj samostavnikov, že smemo nekako slediti tujščino v taci slovenskih stavkih, kjer samostavnik po en ali po dva rodivnika za sabo vleče. Mislimo po slovensko in mnogo redkeje nam se nameri prilika, da bi skup zadela po dva samostavnika. Pokažimo to v nekterih primerih:

Nadpis kacega sostavka „Eroberung Constantinopel's“ ne bo dobro poslovenjen, če rečemo „Osvojenje Carigrada“; bolje bo: „Kako so Turki pod se spravili Carigrad“; namesto: „Naprava snega“, priporoča se bolj: „Kako se napravlja sneg“; namesti: „Prihod Uskokov na Kranjsko“, „Kdaj so Uskoki prišli na Kranjsko“; namesti: „Boji Slovincov s Turki“, more se reči v nadpisu: Boji, ki so jih Slovenci imeli s Turki, ali: Kako so se Slovenci bojevali s Turki; nasproti pa bi: „Boji slovenski s Turki“ bilo čisto napčno, dokler ne odvezamemo pristavka „s Turki“; namesti: „Najdenje glave kneza Lazara“ recimo: „Glava kneza Lazarja najdena“ itd.

Ali kakor sem spomnil že od kraja, treba se je deržati mere; tudi samostavnikov ne gré zametavati preveč. Naša literatura, če iščemo pravega, ne bodo edine pripovedke in pesmice po narodnih posnete; razmérja in okoliščine, v katerih živimo današnjega dne sred raznih toliko omikanih narodov, ž njimi bojevaje boj napredovanja, niso več tako prvotne ali primitivne, da bi se moglo pisariti z golimi glagoli. Deržec se tacega ostrega pravila bi ne dobili nikoli ne kupčijskega ne pisarniškega ali pravdarskega jezika, bi ne mogli dati ljudem nikacega znanstvenega nauka, in še celó svetega pisma ne. Samostavniki in padeži (casus), po katerih se sklanjajo, ne dajo se, kar se tiče razločnosti in očitnosti rekov, nadomestiti z drugim ničimur. V znanstvenih bukvah pa je treba postavljati kaj drobne in tenke razločke; na primer: „in die Hände der Christen fallen“ mnogo je bolje reči po slovensko: „Priti kristjanom v roke“, kakor pa po nasprotnem uku: „Priti v

kristjanske roke“, — ker poslednje pomeni tudi v dobre, negrozovitne roke.

Pa vernimo se k prevzetemu delu. Ker se slovanski jezik, kakor je bilo rečeno, nekako ogiblje samih rodivnikov, pritaknjenih drugemu samostavniku, pristavlja takim rodivnikom bodi si prilog, bodi zaime, ali kak samostavnik v enacem padežu, včasih tudi po cel stavek, ali jih pa, kakor se godi najčesče, nadomešča s kacim prilogom, izpeljanim iz dotičnega samostavnika. Primeri perve verste so: Pregled vse zemlje; — nektare lastnosti našega naroda; — iz ust lažnjivega preroka; — podoba Device Marije; knjiga od Senja Ivana (serb.).

Kar se pa tiče prilogov, ki se va-nje spreminja rodivnik samostavnih imen, nam bo očitno toliko, da za to spremembo je pred vsem potreben kakošen prilog, ki bi ž njim nadomestili rodivnik, prilog, kateri ni dobil v narodnih ustah nikacega posebnega pomena, kajti prepoved, zmišljevat si ali kovati besede, velja popolnoma tudi za stran prilogov. Če v slovarji ne dobimo primérnega ali ušesu dovolj ugodnega priloga, treba bo kako drugače zadostiti temu, kar hoče gramatika.

Takošni prilogi, namestniki rodivnikov, dvoje so verste: svojivni prilogi (adjectiva possessiva), ki kažejo, čigava je reč, ktero naznanja pridruženi jim samostavnik, ali pa drugi prilogi. Pravi svojivni prilogi iz samostavnikov, kakor je znano, imajo končnico: ov ali ev, in (z nespremenljivim ž), dalje ji, ski, ovski, da od družih Slovincem manj znanih ne govorimo.

Vpraša se sedaj: Iz katerih samostavnikov se dajo izpeljevati pravi svojivni prilogi?

Samo iz taci, ki naznanjajo žive stvari, namreč: osebe, poosebljene (personificirane) bitja in po nekaki analogii tudi živali, to se vé da samo za stran tisti reči, ki se jim morejo pripisovati.

K večjemu bi se utegnila sém šteti še kaka rastlina, zlasti cvetke, kakor nageljnov cvet, majeronov duh, serb. ružin, prohin.

Samo živim stvarjem more kaj pripadati kakor nekaka svojina in samo tem se prilega vprašanje, čigavo je? pri vseh družih se vprašuje: od česa je, ali kakor si uže bodi. Nihče, na pr., ne bo vprašal, čigave so te vrata? če bi rad zvedil, ali so od hiše ali od kašče.

(Konec sledi.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Berka Dragana v Verbovcu.

VIII. Pismo.

Dragi stric!

Pot proti „merzli jami“ je mikavna, romantična. Pa tudi z okolico, skozi ktero smo šli, smo bili jako zadovoljni. Meni je posebno dobro djala tiha samota. Kdor že več let med samim žlabudranjem otročjega sveta živi, je enak Prometheju, kteremu jastrob v eno mer jetra pika. Najzadnji koračaje proti „merzli jami“ sem premišljeval življenje gostega loga. Široke košate bukve z zelenimi glavami, vmes kakošna vsa zelena jelka, na ktere verhuncu kraljuje berhka veverčica, — nizki germiči stanovališče mnogoterega merčesa, — dalje tihi potočki, kraj katerih životari ponižna vijolica, — tam pa tam kakošen ptiček: vse to mi je čute mešalo in misli so se mi križale po glavi, kakor se križajo bčelice, kadar rojijo. Iz zamišljenosti moje me izbudí sova, ktera je čepela na debeli rasohi stare bukve, in mi krohtala nasproti svoj hu-hu-hu, kakor da bi bila hotla reči: „Luč je za vse oči, — al vse oči niso za luč!“

Zdajci smo pred „merzlo jamo“. Kakor pozoj odpira svoje žrélo in izpuhuje merzlo sapo, — odtod ime njeno „merzla jama.“

Mene ni sicer ravno preveč mikalo v globoko votlino, al ker so vsi moji tovarši berž pripravljani bili iti v pekel, sem tudi jez hotel za junaka veljati, in splazil sem se v podzemeljski svet. Svečava naša je bila medla, zato smo mogli več s tipom, kakor s pogledom naturo te jame izsledovati. Veličanska jama ima več parm (Grotten) in v njih se nahajajo pogostoma kapline (Tropfsteinbildungen), vendar so proti postonjskim le kakor vrabec proti postojni. Da pa tudi zoolog na tej jami ima svoje veselje in da v nji nasisiti svojo radovednost, vejo ljubljanski naravoslovci bolje kot jez. Ker pa tudi Vi, dragi stric, niste izmed te družbe eden, Vam nebodem nobenega keberčka popisaval, pa tudi ne razlagal starodavnih medvedov, ki so v tej jami pustili svoje rebra. Ker me je zebsti začelo, sem zapustil prvi ta podzemeljski kraj, in vesel sem bil, da sem srečno spet skoračil na beli dan.

Iz „merzle jame“ smo se podali na Križno goro — v domačijo našega verlega Križnogorskega. Pot je sterma, al ko smo se približevali najvišjemu verhu gore, smo že zapazili marljivost in pridnost tukajšnjih prebivavcov. Lep sadunosnik nam je kričal nasproti: „Tukaj je priden vertnar doma“, in ko še smo po obverhu vidili čilo čedico, ktera nas je prijazno sprejela s svojim glasnim cinkljanjem, nam je bilo očitno, da predsednik ložke kmetijske podružnice so v vsem priden gospodar.

„Že smo gori!“ — zakriči živi Merkurček, kterege so mlade noge hitreje nesle kakor nas druge, kateri smo že po domovini in za domovino dosti potov zastonj opravili. Naša prva pot je bila, ker nam je obilen pot polil celi život, v stanico gosp. Križnogorskega, ki so nam vsakemu srajco dali, da smo se preoblekli in polagama odpotili; prijazno so nas spehance okrepčali tudi z dobro kapljico, kruhom in klobasami. Ko smo se odpočili, smo šli v slovito romarsko cerkev sv. Križa, da darujemo naše križe Onemu, kateri je svet premagal in nam velel, svoj križ na se vzeti in za njim hoditi.

Ko sta duša in telo dobila svoj živež, so ga dobile tudi oči in serca.

Stric! dajte mi domišljijo prebivavca jutrovih dežel, in peró, s katerim je pisal Hafis ali Džellaladin, da Vam popišem lepoto tega pogleda.

Mislite si goro, ktera je proti iztoku obraščena z bukevjem tje do svojih ram, na glavi pa ima zeleno livadico, lep sadunosnik, pisane gredice, žolte njive, na temenu pa cerkvico belo, ktera na gori sedi kakor beli labod na jezeru; poleg cerkvice stanovališče križnogorskega vladika, s kterege lahko vidiš na vse četiri strani sveta, — proti iztoku zelene gore in hribe — slavni obloški kraj, kjer nekdanj je prevzetni Rimljan skusil mišico silno hrabrih planinskih prebivavcev, dalje lepo ložko dolino s pridnimi obdelovavci, ter bolje na desno visoke snežniške planine, votli Javornik, kateri v svoji utrobi krije množico vrelcov, divjih rac in drugih žival in živalic, proti severju spet visoke gore, nasejane z belimi cerkvami in cerkvicami, — mislite si, dragi stric, vso to panoramo obsejano od večernega solnca; pogledajte po dolinah in dolinicah, po gričih in brežuljkih, po globokih jarugah in spet po obdelanih obverhkih planin, na katerih stojijo borne bajtice, in rekli bodete: „Tù je lepo, tù je krasno!“ Meni pa so pri tem pogledu na um prišle lepe besede Feuchtersleben-ove: „Ebene und Thal genügen mehr dem sinnlichen Bedürfnisse des Menschen; er pflückt und genießt, — nichts steht ihm entgegen; Berge entsprechen mehr dem Bedürfnisse seines Geistes; er muss dem kargen Boden seinen Ertrag abringen, und misst dabei sich selbst an den Höhen, die unerschütterlich in die Wolken ragen. Die Natur, in dem sie dem Menschen dort, wo sie die Pflanzenwelt stiefmütterlich behandelt, die grösste Fülle ihrer Kraft verleiht, scheint uns die Lehre geben zu wollen, dass sie an den Früchten seiner Mühsal mehr Wohlgefallen habe, als an denen seines Bodens.“

Zato so tudi planinarji serčniši in bolji; na nje se more človek bolj zanesti kakor na dolinarje. Njihove serca nimajo toliko gib; one ne poznajo „politike“ življenja, planinarji so „natürlich mit Wahrheit“, da z Goetejem govorim. Sedaj še le sem čutil resnico Potočnikovih besed, ki jih poje njegov „Planinar“:

Visoko verh planin stojim,
V veselji rajskim tù živim,
Tam dol' ljudje prebivajo,
Veselje redko vživajo.
Prid' verh planin,
Nižave sin!

Al spet sem se zašel v didaktiko.

Kakošen pogled pa je proti zahodu s Križne gore? — bodete nevoljno list prebiraje si mislili. Stric! dragi stric! Berite, kar je gosp. Križnogorski sam pisal o tem pogledu. On že v ljubeznjivo dolino cerkniško več let gleda, kadar je zelena in popisana s pisanimi cveticami, kadar se valjajo žolti valovi réži in pšenice, kadar se pasejo pisane čede po zelenih travnikih, kadar berhke dekleta pridno premetavajo dišečo travo po senokoših, kadar romajo po široki cesti obile romarske trume na sveto Križno goro molé in pojé, pa tudi kadar je vsa dolina napolnjena z vodo, in se v vodnem zercalu ogleduje rumeno solnčice s svojimi milijoni toplih žarkov o lepi jeseni, kadar o jasnem nočnem nebu v jezerskem zercalu lesketajo nebeške lučice, kadar je jezero pokrito s svitlim ledenim pokrivalom in urni fantje tergajo po njem drage podplate. Gosp. Križnogorski popisuje goro za goro, kako se verstijo proti zahodu od gladke Slivnice — stanovališča Valvazorjevih copernic — do stermege golega Grintovca; on imenuje vse cerkvice po dolini; — al najbolje še je: zapustite, stric, za nekoliko dni idilični Verbovec, pa pogledajte si sami cerkniško jezero — veliko čudo čudovite krajske dežele!

Solnce je začejalo plavati za gore, tudi slivniške copernice so začele nas spet z meglo rositi in z dežjem škropiti. Podali smo se tedaj spet v palačo vladika križnogorskega in veseli kremljali o tem in unem. Napili so nam naš častivredni hišni gospodar še enkrat dobrodošlico, in mi smo jo njim povernili z zahvalnico, kakoršna se le med prijatelji nahaja, katerih serca ogreva enaka ljubezen do domovine, veže enak cilj in konec. Edino plačilo za slovenskega domoljuba je najti serca edinega čutja. Materijalnega dobička mu domoljubje drugač malo donaša; ako vpisuje knjige, mora jih s svojimi žulji plačevati; ako se tudi brez vse prenapetosti poganja za narodne pravice, se mu to v greh šteje in natolcuje se namenov, ktere le zloba in zavidnost vidite. O ti sebični svet, kateri nočes priznavati večnih postav, in čertiš vse, česar ne moreš porabiti v svoji mavhi.

Noč je začela pokrivati svoje krila na černo zemljico, in naš namen je bil še tisti večer priti do Cerknice, zato sem zatrobil „Dalje!“

Nam je sicer tako dobro djalo pod streho moža, kateri ljubi svoj rod in kteremu je mar za njegovo moralno in materijalno srečo; — al potovanje svoje smo začeli, da še obišeimo več lepih krajev in dragih dušic naše domovine, in tako smo mogli spet na kobno cerkniško ekipažo, da saj še pred polnočjo pozdravimo ljubega gospoda, kateri so nas pričakovali z vsemi lepimi lastnostmi hišnega gospodarja. Več o tem pa v drugem pismu.

Da ste mi zdravi ljubi stric! Pozdravite mi vse rojake, babičke in možake.

Vaš unučič

Vicko.

Spominki na Dolensko.

(Konec.)

Povedal sem že, da v važnem letu 1813 se je naša vojska zlo okrog Višnje gore sukala. Imela je tù svoj slavni stan, ni tedaj čudo, da se je tudi nad nje privlekla nevihta hude vojske. Znani so nam že boji poleg Bele